

УДК 378.018.8:373.3.011.3-051]:[378.147.091.33-027.22:37.018.43]

DOI: 10.31499/2706-6258.1(5).2021.234763

ПІДГОТОВКА МАЙБУТНЬОГО ВЧИТЕЛЯ ПОЧАТКОВОЇ ШКОЛИ ДО ПРОХОДЖЕННЯ ПЕДАГОГІЧНОЇ ПРАКТИКИ В УМОВАХ ДИСТАНЦІЙНОГО НАВЧАННЯ

Безлюдна Наталія, кандидат педагогічних наук, доцент кафедри педагогіки та освітнього менеджменту, Уманський державний педагогічний університет імені Павла Тичини.

ORCID: 0000-0002-1308-4448

E-mail: natashabezl@gmail.com

Дудник Наталка, кандидат педагогічних наук, доцент кафедри педагогіки та освітнього менеджменту, Уманський державний педагогічний університет імені Павла Тичини.

ORCID: 0000-0003-4823-3463

E-mail: natalkadudnik@gmail.com

У статті розглядаються особливості проходження педагогічної практики майбутніми вчителями початкової школи в умовах дистанційного навчання. Розкрито мету, завдання та зміст педагогічної практики, проаналізовано особливості організації дистанційного навчання в Уманському державному університеті імені Павла Тичини та особливості проведення практик під час обставин, які унеможливають відвідування студентами-практикантами закладів загальної середньої освіти. Авторами розглянуто освітні ІТ-проекти, які можуть використовувати здобувачі освіти з метою аналізу уроків та виховних заходів, подано рекомендації студентам-практикантам щодо проходження педагогічної практики в умовах дистанційного навчання.

***Ключові слова:** професійна підготовка, педагогічна практика, майбутні вчителі початкової школи, учні початкових класів, освітній процес, дистанційне навчання, онлайн спілкування, ІТ-проекти.*

PREPARATION OF THE FUTURE PRIMARY SCHOOL TEACHER FOR PEDAGOGICAL PRACTICE IN THE CONDITIONS OF DISTANCE LEARNING

Bezliudna Nataliia, PhD in Pedagogical Sciences, Associate Professor of the Department of Pedagogy and Educational Management, Pavlo Tychyna Uman State Pedagogical University.

ORCID: 0000-0002-1308-4448

E-mail: natashabezl@gmail.com

Dudnyk Natalka, PhD in Pedagogical Sciences, Associate Professor of the Department of Pedagogy and Educational Management, Pavlo Tychyna Uman State Pedagogical University.

ORCID: 0000-0003-4823-3463

E-mail: natalkadudnik@gmail.com

The article considers the peculiarities of pedagogical practice by future primary school teachers in terms of distance learning. We characterize pedagogical practice as an original form of education in the process of professional and pedagogical training in higher education, which is aimed at learning the laws and principles of professional activity, mastering the methods of its organization, and thus training future teachers as a professionally competent specialist. We outline the professional and pedagogical training of future primary school teachers for pedagogical practice as a purposeful

process focused on the formation of the competence of future primary school teachers to perform professional pedagogical functions in the New Ukrainian School. The purpose, tasks and content of pedagogical practice are revealed, the peculiarities of the organization of distance learning at Pavlo Tychyna Uman State Pedagogical University and the peculiarities of conducting practices during circumstances that make it impossible for students-interns to visit general secondary education are analysed. The article proves that pedagogical practice is the initial stage of practical preparation of students for professional activity, which lays the foundations of practical skills, knowledge of laws and principles of professional activity, mastering the methods of its organization, and thus training future teachers as a professionally competent specialist. We consider educational IT-projects that can be used by students for the purpose of analysis of lessons and educational activities, give recommendations to students-interns on passing pedagogical practice in the conditions of distance learning.

Keywords: professional training, pedagogical practice, future primary school teachers, primary school students, educational process, distance learning, online communication, IT-projects.

Основною проблемою педагогічної освіти в Україні є суперечності між суспільним запитом на висококваліфікованих педагогічних працівників та недостатня готовність чи бажання освітян до сприйняття й реалізації завдань реформування загальної середньої освіти. Нині заклади вищої педагогічної освіти мають готувати компетентних учителів нової генерації, реалізувати кардинальні перетворення в галузі освіти та створювати сприятливі умови для становлення, а також розвитку новітніх альтернативних моделей безперервного особистісного та професійного зростання майбутніх педагогів. Особливої актуальності набуває проблема підготовки майбутніх учителів для початкового рівня повної загальної середньої освіти, що пов'язано з упровадженням оновленого Державного стандарту початкової освіти (2018) [2], Концепції «Нова українська школа» (НУШ) (2016) [3] й вимагає від закладів вищої педагогічної освіти здійснення пошуку шляхів удосконалення практичної підготовки здобувачів вищої педагогічної освіти. Сучасний педагог має перестати виконувати роль єдиного джерела знань і перетворитись із ретранслятора на помічника, ментора дитини, який супроводжує її у пізнанні світу, тобто досліджує його разом із нею. Одним з пріоритетних напрямів програми модернізації загальноосвітньої і вищої школи визнано дистанційне навчання, яке здійснюється завдяки інноваційним комунікативним технологіям. Дистанційна форма навчання має ряд беззаперечних переваг. Зокрема, здобувач вищої освіти може навчатися у зручний для нього час, звичному оточенні та у відносно автономному темпі. Варто врахувати також і нижчу вартість такого навчання, оскільки відпадає потреба в оренді приміщень, оплаті значної кількості персоналу та економію часу [1].

Реалізація Концепції «Нова українська школа» та Державного стандарту початкової освіти актуалізує підготовку вчителя початкової школи, котрий володіє системними знаннями, формує в учнів ключові компетентності та сприяє розвитку особистості молодшого школяра. Теоретичні і практичні аспекти професійної підготовки майбутніх учителів початкової школи висвітлювали Н. Бібік, В. Бондар, С. Мартиненко, О. Савченко, А. Струк, Л. Хомич та ін. Педагогічна практика як засіб та етап засвоєння професійної діяльності педагога розкрита в дослідженнях О. Абдулліної, А. Алексюка, С. Гончаренка, М. Євтуха, І. Зязюна, Л. Кравець, Н. Кузьміної, В. Сластьоніна й інших. До питань дистанційної освіти зверталися Н. Євтушенко, В. Кравчук, Ю. Овод, В. Олійник, О. Пищик та ін. Особливості дистанційного навчання в школі, зокрема початковій, вивчали А. Бідюк, А. Лотоцька,

О. Пасічник та ін. Особливості використання технологій дистанційного навчання в ЗВО з'ясували А. Заблоцький, Ю. Козак, Ю. Кравченко та ін.

Мета статті – проаналізувати особливості підготовки майбутніх учителів початкової школи до проходження педагогічної практики в умовах дистанційного навчання.

Педагогічна практика є першим етапом практичної підготовки студентів до професійної діяльності, на якому закладаються основи практичних умінь і навичок, творчого ставлення до діяльності, відбувається формування професійних якостей особистості майбутнього вчителя. Практика проводиться під час вивчення основних дисциплін психолого-педагогічного циклу в межах навчального процесу у звільнений від аудиторних занять час і носить більшою мірою не методичний, а дослідницький характер та спрямована на підготовку майбутнього вчителя початкової школи як професійно компетентного фахівця. Педагогічна практика проходить у закладах загальної середньої освіти і сприяє інтегруванню теоретичних знань з психолого-педагогічних дисциплін у єдину систему професійних знань і вмінь, опанування сучасних методів і форм організації освітнього процесу, оскільки під час проходження такої практики студенти беруть участь в основних видах діяльності вчителя зазначеної установи.

Основною метою педагогічної практики є формування в студентів умінь до імплементації науково-теоретичних знань в освітній процес, збільшення рівня зацікавленості у педагогічній і науковій діяльності.

Під час практики вирішуються наступні завдання:

- вироблення комплексу вмінь та навичок, необхідних для здійснення навчально-виховної роботи;
- засвоєння майбутніми педагогами форм, засобів, технологій навчально-виховної роботи;
- розвиток у студентів умінь на практиці застосовувати теоретичні знання з основ педагогіки, психології та методик, усвідомлення ними професійної значущості засвоєних знань, виховання у студентів потреби безперервно вдосконалювати професійні знання, умінь й навички, їхню педагогічну майстерність;
- розвиток ініціативності та реалізація творчого потенціалу кожного студента;
- подальше вдосконалення дослідницьких умінь у відповідній професійній діяльності.

У результаті проходження педагогічної практики студент повинен:

– знати: типи і структуру уроку, основні вимоги до уроку, тенденції розвитку і вдосконалення уроку; методику проведення виховних заходів; планування роботи класного керівника, особливості формування класного колективу, методику вивчення класного колективу; сутність і прийоми педагогічної майстерності вчителя.

– уміти: моделювати освітній процес; ефективно здійснювати педагогічну взаємодію, забезпечувати фізичний, психічний, соціальний і духовний розвиток школярів; спостерігати, аналізувати та узагальнювати досвід учителів, застосовуючи на практиці ефективні прийоми і форми; планувати та здійснювати позакласну виховну роботу в ролі класного керівника: аналізувати і складати план роботи класного керівника, розробляти сценарії виховних заходів, вивчати досвід виховної і методичної

роботи закладу загальної середньої освіти, володіти методиками вивчення класного колективу та складати характеристику класу, виділяти прийоми педагогічної майстерності вчителя на уроці, проводити профорієнтаційні заходи з учнями старших класів, вести щоденник педагогічної практики; аналізувати педагогічні ситуації, результати навчальної діяльності; займатися самоосвітою, творчо використовувати на практиці досягнення педагогічної науки та перспективний педагогічний досвід, складати план і сценарій позакласного виховного заходу, проводити педагогічні дослідження, виявляти творчість у педагогічній діяльності.

Дистанційне навчання в Уманському державному університеті імені Павла Тичини здійснюється відповідно до Положення про дистанційне навчання в Уманському державному педагогічному університеті імені Павла Тичини [5]. Згідно з цим Положенням «технології дистанційного навчання використовують в організації освітнього процесу за будь-якою формою навчання для методичного та дидактичного забезпечення самостійної роботи, контрольних заходів, а також під час проведення навчальних занять. Для організації освітнього процесу на основі технологій дистанційного навчання університет використовує платформу Moodle (Modular Object Oriented Distance Learning Environment) – систему програмних продуктів CLMS (Content Learning Management System), дистрибутив якої вільно розповсюджується за принципами ліцензії Open Source. За допомогою цієї системи через інтернет (dls.udpu.edu.ua) студент має можливість ознайомитися з навчальним матеріалом, який представлений у вигляді різноманітних інформаційних ресурсів (текст, відео, анімація, презентація, електронний посібник), виконати завдання та відправити його на перевірку, пройти тестування тощо. Викладач може самостійно створювати електронні курси та проводити навчання, надсилати повідомлення студентам, розподіляти та перевіряти завдання, вести електронні журнали обліку оцінок, налаштовувати різноманітні ресурси курсу тощо» [5].

Питання організації, проведення, підведення підсумків усіх видів практик регулюються Положенням про організацію практик в Уманському державному педагогічному університеті імені Павла Тичини (денної та заочної форми навчання) [6] (далі – Положення). Відповідно до Положення, освітніх програм підготовки бакалаврів галузі знань 01 «Освіта/Педагогіка» спеціальності 013 «Початкова освіта» та наскрізної програми практичної підготовки вищевказаних здобувачів освіти нами розроблено робочу навчальну програму навчальної педагогічної практики.

Пандемія COVID-19 внесла свої корективи в організацію освітнього процесу і в життя країни загалом. Відповідно до постанови Кабінету міністрів України «Про запобігання поширенню на території України коронавірусу COVID-19» та наказу Міністерства освіти і науки України № 406 від 16.03.2020р. «Про організаційні заходи для запобігання поширенню коронавірусу COVID-19» [4] керівникам установ освіти і закладів дошкільної, загальної середньої, позашкільної, професійної (професійно-технічної), фахової передвищої, вищої та післядипломної освіти на період карантину необхідно забезпечити організацію освітнього процесу із використанням технологій дистанційного навчання. У Положенні про організацію практик в Уманському державному педагогічному університеті імені Павла Тичини йдеться, зокрема, про те, що в разі настання обставин, які внеможливають відвідування баз практик, відповідно до рішення вченої ради факультету/інституту, наказу ректора практики відбуваються

дистанційно.

Дистанційна форма проведення практик під час обставин, які унеможливають відвідування студентами-практикантами закладів загальної середньої освіти, проводиться шляхом взаємодії між суб'єктами дистанційного проходження практики (здобувачами вищої освіти), керівниками практики, керівниками закладів середньої освіти та вчителями.

Відповідно до карантинних вимог керівниками навчальних практик було адаптовано завдання практики таким чином, щоб студенти змогли якісно їх виконати в умовах дистанційного навчання. Студенти працюють на базі практик дистанційно на платформах, що використовуються у закладах загальної середньої освіти (зустрічі з вчителями, уроки, збори з адміністрацією школи). Керівники практики дистанційно здійснюють контроль за студентами. Керівники практики мають забезпечити належний рівень дистанційного супроводу, надавати організаційну, навчально-методичну та консультативну допомогу здобувачам вищої освіти. У межах дистанційного режиму роботи, на період карантину, офіційними каналами зв'язку зі студентами та керівниками практик є електронні сервіси: Google Classroom, Moodle, месенджери Skype, Viber, WhatsApp, Zoom для організації спілкування учасників освітнього процесу в режимі реального часу, електронна пошта тощо. Також кожен здобувач вищої освіти має створити свій віртуальний кабінеті, у якому щодня завантажувати скани сторінок щоденника з описом проведеної роботи протягом дня.

Насамперед груповими керівниками було організовано та проведено відеоконференцію на навчальній платформі Google Meet. У конференції взяли участь керівники практики, здобувачі вищої освіти, адміністрація закладу загальної середньої освіти та вчителі початкових класів. Мета такої конференції – ознайомлення практикантів із основними завданнями практики, умовами її проходження в дистанційному режимі та налагодження зв'язку між здобувачами вищої освіти та адміністрацією школи і вчителями. Також під час настановної конференції студентів ознайомлено з особливостями використання продуктів, які пропонують освітні ІТ-проекти «Всеосвіта», «На урок», «Освіторія» та інші. Студенти мали завдання долучитися до перегляду вебінарів, аналізу досвіду кращих учителів України.

Одним із завдань педагогічної практики є ознайомлення студентів із закладом загальної середньої освіти. Оскільки в умовах карантину здобувачі вищої освіти не мали можливості безпосередньо відвідати школу, їм пропонувалося ознайомитися із структурою школи, з документацією, яка регламентує освітній процес: статутом і правилами внутрішнього розпорядку школи, навчальним планом та планом методичного об'єднання вчителів, розкладом тощо через аналіз її сайту.

На жаль, як свідчить практика, більшість шкіл України не готові до організації освітнього процесу в дистанційному режимі: цьому завадили технічні проблеми, як-от відсутність доступу до інтернету, комп'ютера чи навчальних матеріалів у мережі. А основне – неготовність учителів до дистанційного навчання. Відповідно такі вчителі не зможуть надати здобувачу вищої освіти посилання на свій урок. Зважаючи на це, ми надали студентам інформацію про те, на яких сайтах вони можуть переглядати записи уроків під час дистанційного навчання, щоб потім здійснити їхній аналіз. Насамперед можна використати електронні версії підручників для 1–4 класів, перейшовши за посиланням: <https://gdz4you.com/pidruchnyky/?fbclid=IwAR0v11KRDdMieJL6kkFQeZ3I->

POZZhTQeVID1_VHlkVLV6tRWhSEcFMwEFo. Завдяки інтернету, ми маємо доступ до великої кількості відеороликів, які розкривають теми шкільної програми. Наприклад, канал Міністерства освіти і науки України <https://www.youtube.com/c/MONUKRAINE>, курси платформ Prometheus <https://prometheus.org.ua/>, EdEra <https://www.ed-era.com/> та інші джерела. Також для зручності кожен студент-практикант може знайти потрібний йому урок на сайті МОН «Всеукраїнська школа онлайн» за посиланням: <https://mon.gov.ua/ua/tag/vseukrayinska-shkola-onlajn>.

Під час карантину виховна робота не стала менш актуальним явищем. Адже її функції (профілактична; ціннісно-орієнтаційна; просвітницька; формування особистісних якостей та гарних манер) є досить важливими у контексті освіти. Одним із завдань навчальної практики, окрім аналізу уроків, є організація та проведення одного виховного заходу (виховна година, предметний вечір, флеш-моб, екскурсія, квест тощо). В умовах дистанційного навчання провести таке заняття практично неможливо, тому, враховуючи карантинні обмеження, нами було запропоновано студентам-практикантам здійснити аналіз виховного заходу у записі та розробити власний сценарій такого заходу. Наявність сторінки закладу загальної середньої освіти у соціальній мережі дозволяє залучити студентів-практикантів до участі у соціально-виховних заходах, створювати мультимедійні презентації, відеоролики та розміщувати їх на сторінці школи у соціальних мережах. З метою розширення світогляду учнів початкової школи студентам-практикантам пропонувалося підготувати інформаційні відеоролики та музейні уроки. Відеоролик повинен містити текстовий, а краще звуковий супровід, студент-практикант має обов'язково врахувати тривалість перегляду готового матеріалу (час або кількість сюжетів, аби уникнути перевантаження школярів).

На допомогу здобувачам освіти під час проходження педагогічної практики нами було розроблено рекомендації:

- розробіть правила дистанційного навчання таким чином, щоб це було зручно і для здобувачів вищої освіти, і для вчителів, і для батьків, і для учнів;
- використовуйте синхронне та асинхронне дистанційне навчання;
- обмежте кількість додатків і платформ, знайдіть найзручніші, співпрацюйте з вчителями, щоб, наприклад, створити разом сайт для навчання тощо;
- створюйте спільноти і покращуйте зв'язок. Допомагайте одне одному, тому що так ви можете підтримувати свій ресурс. Наприклад, один студент може підібрати матеріал, а інший – розробити інтерактивний виховний захід;
- надайте можливість учням працювати парами, у групах над проектами. Розкажіть їм, як це робиться;
- передбачте захист персональних даних та конфіденційність;
- надайте підтримку учням і батькам у використанні цифрових пристроїв. Для деяких батьків просто треба розіслати інструкції, що необхідно робити. Це набагато легше, ніж щораз проговорювати;
- напишіть лист-подяку учням за те, що вони вчать, батькам та адміністрації – що підтримують.

Отже, закономірно, що технологічному вирішенню наявної проблеми налаштування дистанційної освіти та виховної роботи може посприяти сучасний рівень

розвитку цифрових технологій та засобів і доступність необхідних технічних пристроїв. Однак сукупність таких факторів, як-от соціальне дистанціювання, самоізоляція та технологічне опосередкування традиційних в освіті зв'язків, недостатня обізнаність майбутніх педагогів щодо сучасних цифрових засобів навчання, низька мотивація щодо їхнього використання, недостатня забезпеченість початкових класів необхідними комп'ютерним та цифровим обладнанням тощо визначили проблеми дистанційної освіти. Окрім технічного інструментарію, для забезпечення повноцінного дистанційного освітнього процесу вчителю необхідно володіти тими професійними та особистими компетентностями, які допоможуть зацікавити учнів на початковому етапі та втримати їхню увагу аж до завершального. Організувати якісне навчання з використанням цифрових технологій, комунікувати з учнями на відстані, надихати та мотивувати їх до навчання, допомагати батькам – це ті навички, якими тепер мають володіти здобувачі вищої педагогічної освіти. Відповідно і завдання закладу вищої педагогічної освіти – підготувати вчителя нової генерації, здатного до пошуку нових форм освіти з метою поліпшення її якості та доступу до неї, зокрема в умовах соціального дистанціювання під час пандемії. А це неможливо без практичної підготовки. Тому перспективи подальших досліджень убачаємо в створенні цілісної системи практичної підготовки майбутніх учителів початкової школи, зокрема з урахуванням дистанційного навчання.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Власенко І. Г. Впровадження дистанційного навчання – вимога сучасності. *Дистанційне навчання як сучасна освітня технологія: матеріали міжвузівського Вебінару* (м. Вінниця, 31 березня 2017 р.). Вінниця: ВТЕІ КНТЕУ, 2017. С. 12–14.
2. Державний стандарт початкової освіти. URL: <http://dano.dp.ua/attachments/article/.pdf> (дата звернення: 12.03.2021).
3. Концепція нової української школи. URL: <https://mon.gov.ua/storage/app/media/zagalna%20serednya/nova-ukrainska-shkola-compressed.pdf> (дата звернення: 12.03.2021).
4. Про організаційні заходи для запобігання поширенню коронавірусу COVID-19: Наказ МОН № 406 від 16.03.2020. URL: <https://mon.gov.ua/ua/npa/pro-organizacijni-zahodi-dlya-zapobigannya-poshirennyu-koronavirusu-s-ovid-19> (дата звернення: 12.03.2021).
5. Положення про дистанційне навчання в Уманському державному педагогічному університеті імені Павла Тичини. URL: <https://udpu.edu.ua/documents/doc> (дата звернення: 12.03.2021).
6. Положення про організацію практик в Уманському державному педагогічному університеті імені Павла Тичини (денної та заочної форми навчання). URL: <https://udpu.edu.ua/documents/doc> (дата звернення: 12.03.2021).

REFERENCES

1. Vlasenko, I.G. (2017). Vprovadzhennja dystancijnogo navchannja – vymoga suchasnosti. *Dystancijne navchannja jak suchasna osvithnja tehnologija*: proceedings of the Vebinar (Vinnycja, 31 bereznja 2017). Vinnycja: VTEI KNTEU, 12–14 [in Ukrainian].
2. Derzhavnyj standart pochatkovoї osvity. URL: <http://dano.dp.ua/attachments/article/.pdf> [in Ukrainian].
3. Konceptija novoi' ukrai'ns'koi' shkoly. URL: <https://mon.gov.ua/storage/app/media/zagalna%20serednya/nova-ukrainska-shkola-compressed.pdf> [in Ukrainian].
4. Pro organizacijni zahody dlja zapobigannja poshirennyu koronavirusu COVID-19: Nakaz MON №406 vid 16.03.2020. URL: <https://mon.gov.ua/ua/npa/pro-organizacijni-zahodi-dlya-zapobigannya-poshirennyu-koronavirusu-s-ovid-19> [in Ukrainian].
5. Polozhennja pro dystancijne navchannja v Umans'komu derzhavnomu pedagogichnomu universyteti imeni Pavla Tychny. URL: <https://udpu.edu.ua/documents/doc> [in Ukrainian].
6. Polozhennja pro organizaciju praktyk v Umans'komu derzhavnomu pedagogichnomu universyteti imeni Pavla Tychny (dennoi' ta zaochnoi' formy navchannja). URL: <https://udpu.edu.ua/documents/doc> [in Ukrainian].